

אור האמת

ili

jedna mala knjižica u svijetlu istine.

(Nastavak)

Piše: Dr. Antun Sović. — Zagreb.

9. Ako sada razmotrimo malo dublje 3ći princip: „Hagijografi, kada govore (pišu), govore ljudskim jezikom (= neistinitim) i isporavimo ga sa 1vim principom: „Hagijografi nijesu namjeravali (u svojim spisima) (po)učiti nas (istinito u onom), što nam nije korisno za spasenje (odnosno, što kao takovo ne spada na naše spasenje = stvari historijske i uopće znanstvene)“ — opazice, te se 1vi princip nalazi zapravo uključen u 3ćem principu kao mali otočić u velikom moru. Treći princip naime tvrdi sasvim općenito bez ikakve restrikcije i distinkcije, te hagijografi, kad govore (pišu), govore ljudskim jezikom (= neistinitim) bez obzira na predmet, o kojem pišu. Drugim riječima on tvrdi, te hagijografi govore (pišu) ljudskim jezikom (= neistinitim) i onda, kada pišu o stvarima, koje inače spadaju na vjeru i moral — i onda, kada pišu o stvarima, koje spadaju na historiju i uopće na t. zv. znanosti (hronologiju, geografiju itd.). Predikativna bo tvrdnja 3ćeg principa, kako svatko vidi, postavljena je bez ikakve i restrikcije i distinkcije.

Sada, budući da 1vi princip ipak restringira neistinitu pouku³¹ sa strane hagijografâ samo na one stvari, koje se od-

³¹ Kažemo »neistinitu pouku«, jer je očito, ako nas hagijografi prema tvrdnji 1vog principa konkretno u odnosnim stvarima »nijesu namjeravali poučiti istinito«, to su nas onda nužno namjeravali poučiti neistinito, s razloga, jer je u svakom normalnom ljudskom govoru nužno uključena neka pozitivna namjera, a u drugu ruku sredine između istine i neistine nema. Prema tome dakle slijedi, ako netko nekoga in concreto ne namjerava poučavati istinito, onda ga nužno namjerava poučiti neistinito. — Zaradi toga smio bi se — bez uštrba na promjenu smisla — prvi princip i ovako formulirati: Hagijografi namjeravali su nas (po)učiti neistinito u onom, što nam nije korisno za spasenje t. j. u stvarima historijsko-znanstvenim.

nose na historiju i uopće na t. zv. znanstveni dio izvještaja sv. Pisma (geografiju, hronologiju itd.), nastaje interesantno pitanje, da li se opširna nauka 3ćeg principa imade restringirati prema omeđenoj nauci 1vog principa, ili možda se smije restringirana (omeđjena) nauka 1vog principa proširiti (dilatirati) prema neomeđjenoj nauci 3ćeg principa?

Odgovaramo: omeđjena nauka 1vog principa imade se proširiti prema nauci 3ćeg principa (a ne obratno — 3ći restringirati prema 1vom) — zato, jer je navodna nauka 3ćeg principa, buduć predstavljena kao nauka Lava XIII., jača od nauke 1vog principa, koja je predstavljena kao nauka Augustinova. Ništa pak ne smeta, što je u 1vom principu izrijeком istaknuto stanovito namjeravanje odnosno (pozitivno) nenamjeravanje u spisivanju, dok u 3ćem principu to nije, jer takovo se namjeravanje, kako rekosmo, nalazi već uključeno u svakom normalnom ljudskom govoru, koji (kako se iz čitavog konteksta knjižice Talijine razabire), o svojim hagiografima hoće tvrditi 3ći Talijin princip.³²

³² Dosta bi bilo u tom pogledu upozoriti na izreku, koja se nalazi na str. 12. u knjižici „*Errores itd.*“, gdje O. Talija piše: „Ja ovdje (u ovoj knjižici) ne govorim o bedacima, nego o piscima što više o hagiografima“. — Da se zaustavimo malko kod ove izreke. O. Talija smatrao je eto za potrebno, da pred čitateljima izrijeком istakne, te on u svojoj knjižici ne govori „o bedacima, nego o (normalnim) piscima“, odnosno „o hagiografima“. Zašto to? Ta nijedan pravi katolik, koji vjeruje u Boga i Njegovu svetu crkvu, ne će se usuditi niti pomisliti takova šta (te bi bili bedaci) o onim svetiteljima, koje je sam Duh Sveti odabrao, da budu orugje (instrumenta), preko kojih će On govoriti ljudima! Ali nije to ništa čudnovato, kad se sjetimo, da O. Talija stoji na stanovištu, te su hagiografi obični ljudi, koji pišu aproksimativno itd. Kod običnih pak ljudi (pisaca) radi se de facto o tom, da li su normalni ili bedaci. Budući dakle da O. Talija izrijeком naglasuje, te su njegovi hagiografi ljudi normalni — „pisci“, jer on „o bedacima ne govori“, nastaje interesantno pitanje, što je njega ponukalo, te on svojim hagiografima ipak priznaje normalnost, koju im je inače svojim neomeđjenim 3ćim principom (budući da i ludaci kada govore (pišu) takogjer na žalost govore l j u d s k i m jezikom) stavio u grdnu sumnju. Eto što! Samo i jedino navodna crkvena definicija, kojom da je sama Crkva definisala, te su hagiografi bili *immunes ab errore mentis!* (t. j. da nijesu bili ludaci). — O. Talija pak došao je do ovako pogrdne tvrdnje i za sv. Crkvu i hagiografe tako, što je jasnu crkvenu nauku: *Sacram Scripturam* (tekst sv. Pisma) esse *immunem ab omni omnino errore* (s razloga, jer mu je autor sam Duh Sveti), *detorkvirao* (iskrivio) onamo, da je Crkva tom definicijom „mislila“ definirati, te su hagiografi (koje inače Crkva spominje sasvim nuzgredno: *Tanquam instrumenta*, kojima se je po-

Iza svega ovoga slijedi logički zaključak sa praktičnim pošljekom, te mi ne samo možemo nego i smijemo mirne duše Ivi Talijin princip proširiti prema nauci 3ćeg principa, odnosno suplirati ga ovako :

1. Hagijografi nijesu namjeravali (u svojim spisima) (po)-učiti nas (istinito [niti u onom, što nam jest korisno za spasenje odnosno, što kao takovo spada na naše spasenje = stvari vjere i morala ; niti] u onom, što nam nije korisno za spasenje (odnosno, što kao takovo ne spada na naše spasenje = stvari historijske i uopće znanstvene). Razlog ovom supliranju jasan je i nalazi se u neomegjenoj predikativnoj tvrdnji 3ćeg principa, koji je predstavljen kao nauka Lava XIII. i koji je po tom (jer se radi o stvarima, quae ad fidem pertinent) jači od restringirane predikativne tvrdnje Ivog principa, koji je opet predstavljen kao nauka Augustinova.

Ako sada isporavimo s Ivim principom, 2gi princip, kako smo ga gore izjasnili :

2. „Mi možemo i ne shvatiti hagijografe [ne samo tada, kada pišu o stvarima, koje su korisne odnosno, koje kao takove spadaju na naše spasenje = stvari vjere i morala ; nego] i tada, kada oni pišu o stvarima (koje nijesu korisne odnosno), koje (kao takove) ne spadaju na naše spasenje (= stvari historijsko-znanstvene), pa takovo naše (ne) shvatanje (= krivo shvatanje) možemo naći u oprečnosti s drugim naukama“, — opažamo, kako se je takogjer i izmegju Ivog i 2gog principa ujedared pojavila divna logična sveza.

U Ivom principu naime tvrdi se, kako nas hagijografi nijesu namjeravali poučiti (istinito), niti u stvarima, koje spadaju na vjeru i moral, niti u stvarima, koje spadaju na historiju i (uopće) znanosti ; a u 2gom se opet tvrdi, te mi možemo hagijografe i ne shvatiti (krivo shvatiti) i tada, kad oni pišu o stvarima, koje spadaju na vjeru i moral, i tada, kad oni pišu o stvarima, koje spadaju na historiju i (uopće) znanosti — pa takovo naše (ne) shvatanje odnosno krivo shvatanje možemo naći u oprečnosti s drugim naukama.

Ovdje preostaje još jedino odgovor na pitanje, koje se na-

služio Duh Sveti), bili *immunes ab errore mentis* (t. j. da nijesu bili ludaci), i *immunes ab errore signi* (t. j. da su se osim toga i korektno znali služiti riječima (*signa*) onog jezika, u kojem su pisali). Isp. „*Errores* itd.“ str. 34—5.

daje iz suposicije (tvrdnje) 2gog principa, i na koje smo se već gore u kratko osvrnuli.³³

Pitanje naime, zašto mi možemo ne shvatiti odnosno (jer se radi o konkretnom neshvatanju) krivo shvatiti hagijografe, kad ih čitamo, pa takovo naše ne shvatanje (krivo shvatanje) naći u oprečnosti s drugim naukama?

Odgovor na to pitanje može biti samo dvostruk.

Mi možemo naime ne shvatiti hagijografe, čitajući njihove izvještaje ili zato:

a) jer ne znademo pravila hermeneutike odnosno svih onih pomoćnih znanosti, koje su potrebne za pravo i znanstveno razumijevanje sv. Pisma (Hebrejski, grčki, kaldejski jezik, eksegeze sv. Otaca, arheologija, profana historija, geografija itd.); ili

b) jer mislimo, te su nas hagijografi namjeravali u svojim izvještajima istinito poučiti, a kad tamo oni na to smjerali nijesu, već nas uče neistinito t. j. mjesto religijozno-moralnih istina pišu religijozno-moralne mite, a mjesto čiste (istinite) historije, hronologije itd. pišu aproksimativno (neistinito) odnosno razne historičke romane, epe, legende itd.

Koji od ova 2 odgovora imao je na umu O. Talijski, kad je ovako dvolično formulirao i 2gi svoj princip?

Odgovaramo: ovaj drugi pod b), a to zato, jer o hermeneutičkim pravilima i ostalim pomoćnim znanostima, koje smo spomenuli pod a), i koje se odnose na znanstveno tumačenje i istinito razumijevanje sv. Pisma (a da ne spominjemo eksegeze sv. Otaca, prema kojima se inače po crkvenoj odredbi mora ravnati svaki pravi katolički eksegeta), nema u knjižici Talijskoj ne samo niti spomena, nego niti najtanje aluzije, jer on, kako već na početku spomenusmo, hoće bez pravila hermeneutike jednim udarcem odnosno teorijom riješiti sve poteškoće historičke i znanstvene u sv. Pismu. Preostaje dakle samo ovaj 2gi odgovor pod b), koji onda i de facto nalazi za sebe potvrdu ne samo u ovoj knjižici Talijskoj, „Errores itd.“ nego i u kasnijim njegovim radnjama do najnovijeg datuma, koje za sad puštamo s vida. O. Talijski naime (da se ograničimo samo na ovu knjižicu) diljem svoje rasprave u jednu ruku neprestano naglasuje, te mi u konkretnim slučajevima, baš za to ne shvaćamo hagijografe i zato nalazimo

³³ Isp. br. 1. str. 51.

u njihovim izvještajima poteškoće („errores“), jer mislimo, te nas hagijografi „hoće da pouče (istinito), — a kad tamo „hagijografi niti nam kažu niti nam hoće kazati ono, što mi mislimo, da su nam kazali“ t. j. istinu (jer samo potonju mi inače očekujemo od hagijografâ.³⁴ Ali baš u tom, veli on: „mi sami sebe varamo“ ne shvaćajući hagijografe.

To je jedno.

U drugu ruku opet u njegovoj knjižici sve se nadima od tvrdnje o aproksimativnom govoru u sv. Pismu i od hvale, koja se odnosi na historičke romane, epe itd.,³⁵ a da ne spominjemo ovdje njegovih filozofsko-religijoznih, simboličkih, historijskih, filozofsko-historijskih mita, za koje on u svojoj najnovijoj studiji „Cap. II. et III. Geneseos“ (dakako bez ikakvih dokaza), ne samo tvrdi, te ih „može biti u Bibliji“, nego pače, da „ih“ i „imade faktično“.³⁶

Ontološki dakle razlog našeg neshvaćanja odnosno krivog shvaćanja hagijografa; i prema tome naših poteškoća, jest po nauci O. Taliže u tom, što mi čitajući hagijografe, praktično, ne poznajemo i ne uvažavamo njegov Ivi princip. Mi naime čitajući sv. Pismo imamo (inače prema nauci crkvenoj sasvim korektno) uvijek na pameti; te nas hagijografi istinito poučavaju — a kad tamo oni (po Talijinoj nauci) to ne namjeravaju, oni pišu neistinito — aproksimativno, odnosno u formi raznih mita itd. Odatle se onda po njegovim neprestanim tvrdnjama, kad čitamo Bibliju, u nama („u našoj glavi“) poteškoće („errores“) pojavljuju. Kad bismo mi prema tome — čitajući hagijografe, jedared „izmijenili svoj način mišljenja“ te počeli držati, da nas oni ne namjeravaju poučiti (istinito) u svojim izvještajima, već nasuprot, da nas uče neistinito (aproksimativno) odnosno, da pišu razne mite, epe, legende i romane, onda bismo odmah poteškoće („errores“), koje nam se ragjaju, čitajući Bibliju „odstranili“ iz naše glave. — Tako smo se eto primakli teoriji O. Taliže, koja tobože (*λογος*) brani nepogrješivost (ineranciju) Biblije, a u istinu (*εργος*) pledira za najveću pogrješivost (eranciju) Biblije, i koja snizuje Bibliju na zadnju klasu ljudskih literarnih djela, u kojima niti jedan pametan čovjek zato ne traži nikakove poteškoće

³⁴ Isp. „Errores“ str. 33—44.

³⁵ Isp. „Errores itd.“ str. 40 ss.

³⁶ Isp. ib. str. 12. i 14.

niti znanstvene niti historičke, jer nijesu djela ozbiljna nego aglomerat raznih fabula, anahronizama itd. à la Homerova Ilijada, Vergilova Eneida itd. Ali prije nego li taj monstrum od moderne „teorije“ o nepogrješivosti Biblije poblizje ogledamo, ajde da u smislu nove konstatacije, kojom smo odredili pravi smisao 2gom principu, isti princip popunimo isporedivši kod toga sva 3 principa megjusobno.

Dakle :

1. Hagijografi nijesu namjeravali (u svojim spisima) (po) učiti nas (istinито [niti u onom, što nam jest korisno za spasenje, odnosno, što kao takovo spada na naše spasenje = stvari vjere i morala, niti] u onom), što nam nije korisno za spasenje (odnosno, što kao takovo ne spada na naše spasenje = stvari historijske i uopće znanstvene). Drugim riječima: Hagijografi nas uopće nijesu namjeravali poučiti istinито u svojim spisima.

2. Mi možemo i neshvatiti (odnosno krivo shvatiti) hagijografe [ne samo tada, kada oni pišu o stvarima, koje su korisne odnosno, koje kao takove spadaju na naše spasenje = stvari vjere i morala, nego] i tada, kada oni pišu o stvarima (koje nijesu korisne, odnosno), koje (kao takove) ne spadaju na naše spasenje (= stvari historijske i znanstvene), pa takovo naše (ne) shvatanje (odnosno krivo shvatanje) možemo naći u oprečnosti s drugim naukama. Drugim riječima: mi uopće možemo ne shvatiti iliti krivo shvatiti hagijografe, a to zato, jer mi mislimo, da su nas oni namjeravali (istinито) poučiti, a kad tamo oni na to smjerali nijesu, već nas uče neistinито, jer

3. Hagijografi (= obični ljudi), kada govore (pišu), govore ljudskim jezikom (= neistinitim odnosno „aproksimativnim.“)³⁷

³⁷ Kako se iz sadržaja ovih 3 principa i njihovih praktičnih aplikacija razabire, to je O. Talija izraz: „(hagijografi) govore „aproksimativno“, t.j. neistinито, izmislio kao *aequivalens* izrazu: „(hagijografi) nijesu namjeravali poučiti nas istinито“. — Bilo mu je naime nezgodno uvijek opetovati: „(hagijografi) na to (da nas pouče istinито) smjerali nijesu“; ili „Matej nije imao na umu to (istinu) kazati“, zato za izmjenu piše: „Matejev govor je *aproksimativan*“, odnosno: hagijografi govore aproksimativno. — Svejedno kao što i mi u običnom životu kažemo, čas: „to nije istina“, čas: „to je laž“. U stvari je to jedno te isto.

Pročitati smo eto sva 3 principa Talijina onako, kako ih i valja čitati.³⁸ Na temelju čiste logike suplirali smo ih, ne trebajući kod toga niti slova mijenjati u tekstu Taljinu i uspostavivši među njima jasnu logičnu svezu, koja je u ostalom i jedina moguća. Druge logične sveze naime oni i ne podnose.³⁹

Pročitavši ovako principe otkrili smo ujedno i u čemu sastoji bit nove „teorije“ Talijine, kojom on jednim udarcem rješava sve poteškoće („errores“) i znanstvene i historičke u sv. Pismu. Sv. Pismo je po toj teoriji nepogrješivo — ne zato, jer mu je autor Duh Sveti, istina vječna i nepromjenljiva, nego zato, jer nas hagiografiju njem

³⁸ Suplirajući principe Talijina, upotreбили smo 2 vrste zagrada: okruglo () i uglatu []. Učinili smo to veće jasnoće i preciznosti radi. Kazali smo naime već gore br. 2. str. 166., da O. Talija raspravlja u ovoj knjižici directe samo o stvarima, koje se odnose na historijsko-znanstveni dio sv. Pisma. Ali ipak, on je svoja 3 principa, s pomoću kojih si je preduzeo u svojoj knjižici riješiti s amo sve historijske i znanstvene poteškoće u sv. Pismu, de facto formulirao tako, te oni (navlastito 2gi i 3ći) obuhvataju i religijozno-moralni dio sv. Pisma. Kod toga je očito O. Talija već davno unaprijed računao na svoje mite, koje je tek u najnovije doba u svojoj raspravi „Cap. II. et III. Geneseos“ počeo uvlačiti na temelju tih principa u religijozno-moralni dio sv. Pisma. — Oni dakle dopunjci, koji se nalaze unutar uglatih [] zagrada, i koji se odnose na stvari religijozno-moralne, ne dolaze ovamo directe u obzir, nego mogu poslužiti kao dobar ključ za razumijevanje onih raznih mita (filosofsko-religijoznih, simboličkih, historijskih, filosofsko-historijskih), za koje on, kako jur spomenusmo, ne samo tvrdi (naravno bez dokaza!), da ih „može biti u Bibliji“, nego da „ih“ „imade faktično“. (Cap. II. et III. Geneseos str. 12. i 14.)

³⁹ Budući da su sva 3 principa dvoilična, to mogu imati — prema onom, kako smo već gore ustanovili — još samo ovaj smisao:

1. Hagijografi nijesu namjeravali učiti nas, što nam nije korisno za spasenje — pa su za to izostavili takove stvari iz sv. Pisma. — Iz toga smisla slijedilo bi samo to, te je sve, što se nalazi u sv. Pismu korisno za naše spasenje. Poteškoće („errores“) pak se s tim nikakove ne bi mogle riješiti.

2. Mi možemo (općenito) ne shvatiti hagijografe i takovo naše ne shvatanje naći u oprečnosti s drugim naukama, — jer ne znamo hermeneutike, hebrejski, grčki, eksegeze sv. Otaca itd. Iz toga bi se mogao izvesti samo praktični zaključak, da onda proučimo hermeneutiku, hebrejski, grčki, eksegeze sv. Otaca itd. — i ništa drugo.

3. Hagijografi kada govore (pišu) govore ljudskim jezikom (= istinitim). — Iz toga bi slijedio samo logični zaključak, te je sve, što se nalazi u sv. Pismu istinito, ali poteškoća („error“) ne bi se niti ovdje nijedna mogla riješiti s pomoću tog principa, nego bi istom čekala na svoje riješenje. — Osim toga, kako svatko vidi, nemaju 3 principa u ovom smislu nikakove logične sveze međusobno.

nijesu namjerali istinito poučiti. Prema tome poteškoće (enantiofanije, „errores“), kada čitamo Bibliju, javljaju se u nama, ne zato, što ne znamo pravila hermeneutike, hebrejski, grčki i kaldejski jezik, eksegeze sv. Otaca itd., nego zato što (inače po nauci crkvenoj korektno) mislimo, te nas hagijografi istinito uče, a kad tamo oni (po teoriji Talijinoj) na to smjerali nijesu, već nas uče neistinito — aproksimativno odnosno u formi raznih mita itd. Sv. Pismo je dakle po toj teoriji upravo zato nepogrješivo, jer namjericice govori neistinito, odnosno nepogrješivo je zato, jer upravo vrvi pogrješkama.

10. Što znači taj paradokson? Eto, da razjasnimo stvar jednostavno i bez okolišanja!

O. Talija stoji u istinu na najradikalnijem (jeretičnom) modernom stanovištu di Bartolo-a, Loisy-a, d' Hulst-a, Lenormant-a, Prat-a itd., koje (usprkos svih enciklika Papinskih) uporno drži te je sv. Pismo puno očitih pogrješaka i znanstvenih i historičkih odnosno raznih kontradikcija. Te navodne pogrješke i kontradikcije pripisuju oni hagijografima.⁴⁰ Ali usprkos tog, od Crkve i rimskih biskupa već xputa osugjenog stanovišta, koje upravo ruši svaku pravu ineranciju (nepogrješivost) Biblije, odlučio je poslije di Bartolo-a, d' Hulsta, Loisy-a, Prata itd. (čije krive nauke su zabačene) i naš O. Talija takogjer veterem errore a Pontificibus iam damnatum novis formulis obtegere, i hineći „ortodoksnog eksegeta“ „vjernog i poslušnog sina Crkve“⁴¹ s riječma (λόγος) igrati ulogu apologete nepogrješivosti Biblije, a u istinu (ἔργον) braniti i propagirati najgadniju eranciju (pogrješivost) sv. Pisma, i to protiv dvije vrste protivnika:

a) Jedno su rimokatolički bogoslovci, koji sa Crkvom i svim svetim Ocima vjeruju i uče, te je Duh Sveti autor sv. Pisma, te koji prema tome čvrsto drže, da u sv. Pismu nema i

⁴⁰ Dakako to je sve samo in theoria — u praksi još do sada nije niti O. Talija niti Prat itd. niti jedne prave hagijografske „netačnosti“ našao. Oni primjeri, što ih ti moderni filosofo-eksegete navode kao pogrješke, kontradikcije itd. u sv. Pismu, jesu ili umjetnim načinom (s sofistikom) izazvane poteškoće i kontradikcije ili prepisivalačke pogrješke, ili uopće nijesu nikakove poteškoće i kontradikcije, već plod raspaljene fantazije onih ljudi, koji se miješaju u posao, koji ne razumiju, prelazeći s polja filosofskog na eksegetsko.

⁴¹ Isp. „Errores itd.“ str. 8. 20. itd.

ne može biti nikakvih pogrješaka ili netačnosti, zvale se one historijske ili znanstvene ili kakvegod, i koji zato smiju govoriti i govore samo o poteškoćama (difficultates) u sv. Pismu, a nipošto o kakvim kontradikcijama, pogrješcima ili netačnostima, kako to inače govori O. Talija. Svoje poteškoće (enantiofanije) onda oni rješavaju prema principima hermeneutike i djelima sv. Otača.

b) Druga vrsta jesu obični racionaliste, koji u opreci s katolicima ne vjeruju, da je Duh sveti autor sv. Pisma, ali ga ipak smatraju ozbiljnom ljudskom knjigom, u kojoj su nas hagijografi — obični ljudi — namjeravali istinito poučiti, kao što su nas namjeravali poučiti n. pr. i Tacit i Herodot. Ali kao što se je Tacitu i Herodotu desilo, te su usprkos svoje dobre volje i nakane napisali u svojim spisima razne pogrješke i znanstvene i historičke, tako se je (po njihovu mišljenju) desilo i hagijografima.

Protiv te 2 vrste protivnika dakle vojuje istodobno O. Talija.

11. Megjutim prije nego objasnimo taj na oko nešto čudni način borbe, koja se u isto vrijeme kreće protiv 2 dijelom oprečna pravca (katolicizam — racionalizam)⁴², valja nam nešto u kratko reći o temeljnoj razdiobi knjiga. Dakle! — Sve knjige ovoga svijeta, pisane normalnim ljudskim jezikom, mogu se podijeliti na 2 velike grupe: knjige ozbiljne i knjige neozbiljne. —

a) Knjige ozbiljne. To su one knjige, u kojima nas pisci namjeravaju istinito poučiti u odnosnom predmetu, o kojem raspravljaju. Te knjige dijele se opet na 2 podvrste:

α) knjige, kojima je autor sam Duh Sveti. To su naša (katolička) sv. Pisma, i u kojima prema tome nema i ne može biti nikakove pogrješke (bludnje);

β) knjige, kojima su autori obični ljudi — i u kojima, usprkos namjere istinito poučavati, može biti i u istinu često puta, uslijed slabosti i ograničenosti ljudske, imade raznovrsnih pogrješaka.

⁴² Kažemo dijelom oprečna, jer, kako se iz ovoga, što smo u tekstu kazali, razabire, jedni i drugi su sasvim oprečni samo u pitanju apsolutne nepogrješivosti Biblije, koju katolici izvode iz dogme inspiracije, a koju (dogmu) racionaliste ne priznaju. U pitanju pak ljudskog ugleda slažu se racionaliste sa katolicima, jer jedni i drugi smatraju Bibliju knjigom ozbiljnom — u kojoj su nas hagijografi namjeravali istinito poučiti.

b) Knjige neozbiljne. To su one knjige, u kojima nas pisci nijesu namjeravali istinito poučiti. Te knjige mogu imati za autore samo obične ljude, jer je nedostojno pomisliti, te bi Duh Sveti mogao biti autor ovakovoj vrsti knjiga. Te knjige obuhvataju razne mite, epe, romane itd.

12. Vojujući dakle O. Talijski u isti čas protiv katolika i protiv racijonalista nije povukao svoju crtu, kako bi tko možda na prvi mah pomislio, u sredini izmegju katolika i racijonalista, nego duboko ispod običnih racijonalista. Jer dok uče a) katolici na čelu sa svetim Ocima: Sv. Pismo jest knjiga ozbiljna, kojoj je autor sam Duh Sveti, — i za to u njem nema i ne može biti bludnje; b) racijonaliste: sv. Pismo je knjiga ozbiljna, kojoj su autori obični ljudi i zato u njem može biti i de facto imade bludnje; dotle O. Talijski uči:

c) Sv. Pismo jest knjiga neozbiljna, kojoj su autori obični ljudi, i za to u njem nitko ozbiljan (pametn) ne će tražiti bludnje. Neozbiljna je pak zato, jer nas hagijografi (obični ljudi) nijesu namjeravali istinito poučiti.⁴³

Na ovaj način smo najjasnije predočili „teoriju“ O. Talijske i njezin odnošaj spram katolicizma i običnog racijonalizma.⁴⁴

⁴³ Preostala bi još jedna mogućnost: Sv. Pismo jest knjiga neozbiljna, autor joj je Duh Sveti. Ali ta mogućnost ne daje se iz knjižice Talijine dokazati, budući da on, kako rekosmo, mramorkom štiti o Duhu Svetom.

⁴⁴ Budući da O. Talijski stoji na stanovištu, koje je najneprijateljskije prema Bibliji, to je naravno i ton njegove borbe različit. Prema katolicima, koji su mu najoprečniji, on je pun ironije. Podmičući im „Hertzov resonator, Branlyev kohaerer, Righijev oscilator, Röntgenove zrake“ itd., koje da su oni tobože sa svojom eksegezom u stanju naći u sv. Pismu, predlaže im napokon, da „bi napustili svoje pozicije“, ili da sa sv. Augustinom kažu, te u sv. Pismu imade mnogo više stvari, što ih ne razumiju, nego što ih razumiju. Isp. „Errores itd.“ str. 30—1. — Prema racijonalistima ton je umjereniji, više poučavajući, — ipak na više mjesta proračunano žestok, da se opet pred sudištem Crkve odmah ne izda. Tako n. pr. kada on na str. 40. piše: „Ko se osvrne na ove principe, pa um svrati na razne načine ljudskog govora, što sam gore nanizao, jamačno mislim, da ne će bezobzirno i drzovito tvrditi, da u Bibliji imade „errores“ znanstvenih, historičkih, hronologičnih i t. d.“ — tad je to samo na oko žestok ukor jednom racijonalisti. Racijonalista pak, koji znade kuda cilja O. Talijski sa svojom „teorijom“, biće mu negdje za nj zahvalan, te mu ovako odgovoriti: O. Talijski, ti si me baš o boljem poučio. Dosele sam držao Bibliju knjigom ljudskom, ali ozbiljnom i iz nje predbacivao katolicima razne bludnje — errores, da im oborim njihovu vjeru u božansku inspiraciju, ali odsele ne ću biti više tako „drzovit i bezobziran“, te im predbacivati „errores“ (pogrješke, bludnje), koje sam dosad nalazio u Bibliji, držeći je (kako sad vidim — krivo) knjigom ozbiljnom, à la Tacit ili Tukidid, već ću im prema tvojoj „teoriji“ jednostavno odkresati: Sv. Pismo jest knjiga neozbiljna, aglomerat raznih mita i fabula, preko kojega prelazim na dnevni red.“

13. O. Talija je dakle s riječima ($\lambda\theta\gamma\varphi$) tako obranio nepogrješivost Biblije, da ju je u istinu ($\xi\theta\gamma\varphi$) degradirao na zadnju vrstu ljudskih literarnih djela, u kojima nas pisci ne namjeravaju poučiti istinito, već nam pišu razne fabule za zabavu, à la Homer u svojoj Ilijadi ili Vergil u svojoj Eneidi, koji pišu onakove stvari, koje nijesu nikada bile, niti će biti. Naravski, da u takovim knjigama niti jedan ozbiljan čovjek ne će nailaziti na nikakove poteškoće i historičke i znanstvene, ali ne zato, što ih nema, nego naprosto zato, jer već unaprijed znade, te u njima sve vrvi od takovih pogrješaka. Iz činjenice pak, da n. pr. u Vergilovoj Eneidi nitko ozbiljan ne traži historičke i znanstvene pogrješke izvoditi zaključak, da je Vergilova Eneida knjiga nepogrješiva, bilo bi budalasto. A ipak je baš Vergilovu Eneidu uzeo O. Talija kao podesan primjer, da s njom ilustrira u talijanskoj smotri „Rivista storico-critica delle scienze teologiche“, god. VI. (1910.) br. 1. str. 5./6. svoju „teoriju“ o nepogrješivosti sv. Pisma ovako:

Si prenda p. e. il poeta latino Virgilio, si apra e si legga il canto IV dell' *Eneide*; si vedrà che tutto il canto non è altro che un anacronismo. Eppure con tutti gli anacronismi e le inesattezze storiche l' *Eneide* si è messa nelle mani della gioventù attraverso i secoli, come anche al presente è un libro su cui si ispirano i migliori cultori delle belle lettere. Nessuno ha osato dire che Virgilio si sia ingannato in fatto di storia, presupponendo nel suo canto l' esistenza di Cartagine ai tempi della distruzione di Troia. E la ragione è chiara perchè ognuno sa che Virgilio col suo poema mirava a tutt' altro che ad insegnare la topografia di Cartagine e descrivere, la biografia di Didone“.

To znači u autentičnom hrvatskom prijevodu⁴⁵:

„Neka se uzme u ruku n. pr. latinski pjesnik Vergil; neka se otvori IV. pjevanje Eneide, vidjeće se, da cijelo pjevanje nije drugo već jedan anahronizam (= potpuna izmišljotina). Ipak se je Eneida sa svim svojim historičkim netočnostima (= apsolutnim neistinama i izmišljotinama) pružala u ruke mladosti kroz vijekove kao odgojna (za vježbanje u latinskom jeziku) knjiga, pa i sada je Eneida (kao epski umotvor) knjiga, kojom se naslađuju najbolji njegovatelji lijepe literature u opće. Nije se nitko

⁴⁵ Prijevod hrvatski je od O. Talije. Isp. Bog. Smotra 1910. br. 1. str. 39. Opaske u zagradi su od mene.

usudio prigovarati Vergilu za to što se nije držao povjesti, niti ga krstiti neznačicom povjesti i hronologije; jer svak znade, da je Vergil svojim epom smjerao na nešto drugo (da nas pozabavi), što je sve drugo bilo, nego li je bilo podučiti (istinito) čitaoca u topografiji Kartage ili opisati neke momente iz Didonine biografije (tim manje, jer se je Didona, ako je u opće historičko lice, rodila — prema osnutku Kartage 814. pr. K. — oko 300. god. poslije smrti Enejine, za kojega takogjer nije stalno, da li je živio za pada Troje oko 1100. pr. H.).

Iz te prispodobe jasno se vidi, kakovu čast je namijenio O. Talijski historičkim, hronološkim itd. izvještajima sv. Pisma. Onakovu naime, kakova pripada fabulama Vergilovim! On je kod toga očito zaboravio, te Duh Sveti ne može biti n. pr. autor anahronizmima niti od jedne sekunde, a nek-moli onakovim historičkim „netočnostima“ (inesattezze) — kako li nježan izraz za anahronizme od najmanje 300. god., kad ih se hoće prokriomčariti u sv. Pismo! — kakovima vrvi Vergilova Eneida. Ali nijesu na to zaboravili u Rimu, jer vidimo, te je ta „Rivista“ brzo iza toga bila stavljena od kongregacije s. Officii na indeks zabranjenih knjiga.⁴⁶

⁴⁶ Isp. Bog. Smotra god. 1910. str. 388 b, u svezi sa str. 217 a. Kako razabirem iz „Kat. Lista“, ta „Rivista“ počela je iza toga izlaziti pod imenom „Rivista di scienza delle Religioni“, ali je i opet zabranjena. Isp. „Kat. List“ god. 1916. br. 24. str. 262., gdje se lijepo primjećuje: „Vuk dlaku mijenja, ali čudi nikada. U duši ostadoše stari modernisti“ — cervicem ad horam deflexam, mox extulerunt superbis. — Budući da O. Talijski, kako jur rekosmo, pledira za aproksimativne govore i razne mite u sv. Pismu, isključivši jedino mit „pseudohistorijski“, kojega je megjutim opet nekako tako opisao, kako racionaliste opisuju naše knjige drugokanonске, mogao bi tkogod pitati, kakova je onda razlika izmegju O. Talijski i D. Trstenjaka, koji je, kako je poznato, prije par godina izdao knjižicu s naslovom: „Biblija u svijetlu istine i morala“, i u kojoj Trstenjak (pobijao ga je O. P. Vlašić) takogjer neprestano trabunja nešto o pričama, bajkama (mitima) u sv. Pismu? Odgovaramo: stvarne razlike nema i ne može biti, dok sredine izmegju istine i neistine nema; a za mit (bajku) kažu svi stari pisci počamši od poganskog retora Aphtonija pa do kršćanskog leksikografa Suide, da je λόγος ψευδής. Razlika će dakle biti samo u načinu. Pa tako i jest. Dok naime D. Trstenjak bez ikakvih dokaza, iz slijepe mržnje, kojom je zadahnuo svoju knjižicu, vrsta pojedine izvještaje sv. Pisma megju starinske priče, bajke (mite) itd., dotle je O. Talijski isto pokušao znanstveno (honetno — u rukavicama) utvrditi s pomoću enciklike Lava XIII. „Providentissimus“ i djela sv. Augustina „Genesis ad litteram“. Naravski, te mu ne bi nitko ništa mogao, kada bi on svoje principe bio u

14. To je eto „teorija“ o nepogrješivosti Biblije, koju nam je O. Talija s ovom prisposodobom 4tog pjevanja Vergilove Eneide, u bivšem modernističkom stovarištu „Rivista storico-critica delle scienze theologiche“ najbolje ilustrirao. — U knjižici „Errores itd.“ nalaze se u tom pogledu samo silna hvala sredovječnih romana, epa, legendi itd.,⁴⁷ dok je praktična aplikacija „ljudskog govora“ rezervirana jedino govoru t. zv. „aproksimativnom“ što je izveden iz 3ćeg principa: „Hagijografi govore ljudskim jezikom.

U smislu dakle te praktične aplikacije navodi O. Talija u svojoj knjižici „Errores itd.“ iz sv. Pisma St. i Novog Zavjeta 3 primjera, koji mu se činiše „dosta — da se čitalac Biblije pred poteškoćama bude znao orijentirati“.⁴⁸ — U ostalom i ta 3 primjera bila su na očigled takove „teorije“, prema kojoj čitalac Biblije, za „orijentaciju pred poteškoćama“ ne treba drugo, nego nailazeći na poteškoće neprestano činiti refleksiju: Hagijografi tuj govore „aproksimativno“ odnosno u formi romana, epa, legendi itd. — skroz su višna. I mi se ne bismo na njih niti obazirali, da nijesmo čitajući ih, izmegju ostalog, otkrili slijedeće zanimive okolnosti:

a) Da je O. Talija navodeći jedan jedini primjer iz čitavog St. Zavjeta i to iz Gen. gl. 6, 20.; i 7, 3. (gdje Gospodin zapovijeda 1vi puta Noi, da uzme od životinja po dvoje, da ih sačuva u životu; a 2gi puta da uzme od životinja čistih po sedmoro; a od nečistih po dvoje), isti tendencijozno umetnuo izmegju 2 primjera, što ih navodi iz Novog Zavjeta, i, što je najinteresantnije, kod toga zaboravio (!) na nj aplicirati svoju teoriju o „aproksimativnom govoru“. Taj primjer prema tome nije ad rem.

b) Da je navodeći svoj 1vi primjer iz N. Zavjeta Mt. 27, 9. poslužio se u svrhu obrazloženja svog „aproksimativnog govora“ s razlogom apsurdnim. Veli naime, da je „za Mateja sve

stanju i dokazati. Ali ovako *τρισαύλιος τύχη*! Osim toga služi se Trstenjak hrvatskim izrazima: priča, bajka, a O. Talija sa grčko-latinskim: mit (filosofsko-historički, simbolički i t. d.) legenda, ep it'. To onda na gdjekojeg laika pomirljivije djeluje, te misli, da je nazor Talijin ipak ortodoksan.

⁴⁷ Isp. ib. str. 40. i ono, što smo gore br. 1. str. 53. kazali.

⁴⁸ Isp. str. 41.—44.

jedno bilo“ kazati, da li je odnosno proročanstvo od 30 srebrnika izrekao prorok Jeremija ili Zaharija; pa prema tome, da se je onda sv. Matej, i poslužio tom slobodom, te ime Jeremija kazao samo onako „aproksimativno“ mjesto Zaharija, jer da je i onako „auktoritet proroka jedan te isti“. Na ovo nam valja primjetiti: kad bi taj razlog štogod vrijedio, onda bismo i mi mogli vazda i svuda izmijeniti imena proroka, pa mjesto Isaije napisati Amos, mjesto Amosa Jona itd. Ali to ne smijemo, jer osim auktoriteta božanskog, koji je svima prorocima zajednički, imadu oni i auktoritet l j u d s k i, koji je u svake osobe različit, tako kao što je n. pr. autoritet moje malenkosti različit od onoga O. Talije, makar bili obadva recimo doktori sv. bogoslovlja. Metnuti dakle ime jedne osobe mjesto druge onako „aproksimativno“ znači svejedno kao i neistinu (laž) govoriti (pisati). To je jasno. — Kako, odnosno na koliko načina može se riješiti ova poteškoća u ortodoksnom smislu, za sad ne spada ovamo. Sigurno je samo, da u autografu sv. Mateja, koji je bio pisan hebrejskim jezikom (*ἑβραϊστὶ διαλέκτῳ*),⁴⁹ ali se je na žalost vrlo rano izgubio, pogreške nije bilo. Vrlo je vjerojatno, da je (ako je ime proroka izvorno), u originalu stajalo זְכַרְיָה (Zekharja) mj. יִרְמְיָה (Jirmeja), što se je poslije, možda već za vrijeme prevođenja na grčki jezik, uslijed sličnosti slova, ili kasnije kod transkripcije fallente oculo zamijenilo. Sličan primjer prepisiva lačke pogreške imademo i u St. Z., gdje u 2Sam 21, 8., kako se razabire iz 2Sam. 6, 23. i 1Sam. 18, 19., imade mjesto מִיכָל (Mikhal), stajati מֵרַב (Merabh). Nije dakle na takvim mjestima ha g i j o g r a f s k a pogreška odnosno „aproksimativan govor“, kako misli filosof O. Talija, nego može biti jednostavna prepisiva lačka pogreška, kakvih ima više u sv. Pismu.

c) Da je navodeći svoj 2gi primjer iz N. Zavjeta (Mt 26, 6—13; Mr 14, 3—9; Lc 7, 36—50; Iv. 12, 1—8.) izazvao među svetim evangjelistima Matejem, Markom, Lukom i Ivanom, služeći se običnim logičnom falacijom (varkom), koja se zove *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος*, umjetnim načinom pravo protuslovlje, koje onda rješava s pomoću svog „aproksimativnog govora“. Piše on naime kod tog primjera ovako: „Dobro je poznat onaj dogogjaj, o kome govore sva četiri evangjeliste, kada je „mulier peccatrix pomazala Isusa. Obzirom na prilike mjesta, vremena i druge, evangjelisti drukčije ga donose“. (Da-

⁴⁹ Papias, cf. Funk, Die apostolischen Väter, str. 128.

kako, jer o drugom dogagjaju govori sv. Luka, o drugom sv. Ivan, a o 3ćem opet Sv. Matej i Marko, moja op.). Po tom nastavlja: „Egzegeti i stariji i mlagji razbijali su si glavu, da bi to nesuglasje doveli u sklad“. Po tom uzima na nišan izvještaj Sv. Ivana s jedne strane, a sv. Mateja i Marka s druge strane (sv. Luku je ćudnim naćinom izostavio!) i navodeći neke slićne prilike, iz njihovih izvještaja, każe: „Dogagjaj sa svim ovim prilikama, da se je dogodio prvi put šest dana (kako imade sv. Ivan), a drugiput dva dana (kako imade sv. Matej i Marko) prije Isusove muke, teško će moći se dopustiti“. I odmah nastavlja: „Ako se ovo ne może dopustiti, valja reći, da su ili Ivan ili Matej i Marko pogriješili u hronologiji“. ⁵⁰ Tko ne vidi ovdje obićne stilistićke i logićke varke? — Ako je nešto teško dopustiti (vjerovati), iz toga ne slijedi, te se to isto ne może dopustiti (vjerovati). Ako su neke prilike slićne iz toga ne slijedi, da su istovjetne. — Pošto je na takav naćin O. Talija ustanovio „da su ili Ivan ili Matej i Marko (u svojim izvještajima) pogriješili u hronologiji“, brani ih on sada lukavo (s pomoću lat. termina), da oni ipak nijesu pogriješili, već da govore „aproksimativno“; svejedno, kao da je najprije sofisterijom ustanovio, da su sv. evanjeliste (neka mi se oprostí ova prispodoba, ali je ad rem kao rijetko koja): kradljivci, a po tom, da ih brani govoreći: oni nijesu kradljivci, nego se have defraudacijom. Zaista moderna obrana (apologeza), koja może imponirati samo ljudima, koji nijesu nikada gimnazije vidjeli.

Navedavši ovaj „primjer aproksimativnog govora“ u sv. evanjelistâ, nije se žacao O. Talija dodati izreku: „kao što na ovom mjestu, tako i na stotinu drugih opaža se, da (sv. evanjeliste) do hronologije ne drže“.

Možda nam se ne bi smjelo zamjeriti, kad bismo u ime znanosti zatražili od O. Talije, da nam iznese barem 75% takovijeh mjesta, gdje slićno kao na ovom mjestu, sv. Evanđeliste „do hronologije ne drže“ — onda bi nam se možda u još kud i kamo jasnijem svijetlu ukazala ta grdna „teorija“ o „aproksimativnom govoru“ u sv. Pismu.

15. Eto, to je ta moderna egsegeza odnosno „teorija“, koja znanost hermeneutike ćini iluzornom, odnosno, koja jednim udarcem rješava sve najraznovrsnije poteškoće („errores“) u

⁵⁰ Ib. str. 43.

sv. Pismu. Izvještaji historijski, hronološki, topografski i t. d. u sv. Pismu jesu po toj „teoriji“ jednaki simpliciter onima u Vergilovoj Eneidi. Po toj „teoriji“ znademo sigurno samo to, da odnosi izvještaji sv. pisacâ nijesu istiniti (jer nas oni prema Ivom principu, nijesu namjeravali istinito poučiti); a kako i kada su se u istinu stvari, o kojima oni (primjerice de muliere peccatrice) izvješćuju, dogodile, i da li su se u opće dogodile ili su možda plod raspaljene pučke fantazije, kako se je jednom o našim sv. evanđeljima koncesivno izjavio O. Talija,⁵¹ to bi bila za nas tajna sa sedam pečata. — Ta „teorija“ znači smrt ne samo cijeloj svetoj eksegezi nego i dogmatici, a to tim više, što se (bez obzira na topoglednu tvrdnju 2gog i navlastito 3ćeg principa, koja uključuje „aproksimativni“ govor i u dogmatskim stvarima), historičke činjenice i inače često ne dadu odijeliti od dogmatičnih. Prema toj „teoriji“ nijesmo pače sigurni niti za istinitost historijsku života i djelovanja G. N. **Isusa Hrista**, jer ako prema „teoriji“ Talijinoj sv. evanđelja govore „aproksimativno“, „dubitativno“ ili su može biti pače „plod užarene pučke fantazije“, koju mogućnost je eto 2put javno izvolio „pripoznati“ naš O. Talija — onda gdje nam je garancija? — Pošljedice te „teorije“ bile bi kolosalne ne samo na području bogoslovne znanosti, nego i na području praktičnog života. Tâ, tko bi primjerice prisizao na svetu istinu onih evanđelja, koja nam, pa makar samo u historičkim ili hronološkim izvještajima, zbore „aproksimativno;“ — ili prisizao na svetu istinu Biblije, u kojoj prema Talijinoj tvrdnji, ne samo „može biti“, nego i „faktično imade“ raznih mita, à la staro-grčka „priča o Pandori“.⁵²

To je eto Talijina „teorija“ sa svojim pošljedicama.

16. A da li se ta „teorija“ doista nalazi u skladu sa naukom sv. Otaca odnosno crkvenom? Po uvjeravanju O. Talije svakako! Jer

⁵¹ Isp. Prilog Uskr. br. 6. „Prave crvene Hrvatske“ g. 1905. gdje naš O. Talija kao „Anagnostes“ piše: „Pripoznajem, da naša evanđelja mogla su biti plod raspaljene pučke fantazije“. Malo kasnije brani se on dođuše, da mu se to „ne dade nikako povjerovati, jer protiv toga stoje dosta (sic!) jaki razlozi“, ali, usprkos toga, žalosno je ovakovo „pripoznanje“ za jednog kršćanina. Nijesu bo takovim „pripoznanjima“ širili i branili evanđelja sv. Apostoli, Oci i Učitelji. Da je baš O. Talija taj „Anagnostes“, vidi se iz „Kat. Lista“ g. 1907. br. 15. str. 170., gdje on isto „pripoznanje“ opetuje-

⁵² Isp. „Cap. II. et III. Geneseos“ str. 9. u svezi sa str. 12. i 14.

on tvrdi bez bojazni, da ju je uzeo iz enciklike Lava XIII. „Providentissimus“, odnosno iz djela sv. Augustina „Genesis ad litterum“. A je li to tvrgjenje istinito? Kako ustanovismo, nije. Niti naime Lav XIII. niti sv. Augustin tako ne uče. To je naš O. Talija, kako jur spomenusmo, tek pretpostavio.⁵³ Ta gdje bi Lav XIII. i sv. Augustin učili principe, iz kojih se logičnom konsekvencom može izvesti tako apsurdna i bezbožna „teorija“, kao što je ova o „aproksimativnom“ govoru, odnosno o mitima, epima, legendama, romanima i t. d. u sv. Pismu! Lav XIII. i sv. Augustin uče onako, kako mi izložismo, naime, te je sv. Pismu autor sam Duh Sveti, u kojem prema tome nema i ne može biti nikakove bludnje ni aproksimativnosti u apodiktičkim tvrdnjama. To nam za sad nije sile dokazivati, dok O. Talija svoje principe ne dokaže. Poteškoće pak, koje nam se javljaju čitajući Bibliju, valja po jednodušnoj nauci katoličkih ekzegeta odstranjivati s pomoću pravila zdrave hermeneutike i djela sv. Otaca, a ne kojekakovih nadrifilosofskih „teorija“, koje prisposodbljavajući izvještaje sv. Pisma onima u Vergilovoj Eneidi, upravo ruše svaki autoritet i pravu nepogrješivost sv. Pisma.

Tako dakle! „Tko postavlja principe, ne smije od sebe odbiti zaglavke, koji logično teku, pa bili mu oni ugodni ili neugodni“ — piše na jednom mjestu u svojoj knjižici sam O. Talija⁵⁴; — a zaglavci principa njegovih veoma su teški; navlastito, ako se stanu promatrati u svijetlu strogog papinskog motupropria „Praeantia Scripturae sacrae“, koji je izdan 18. nov. 1907.

Da završimo? Ne. Kada smo već izvadili 2gi korijen iz te „teorije“ i pokazali na čemu se ona temelji (na 3 nedokazana i nedokaziva principa) i kakve su joj posljedice, ajde da izvadimo i 3ći korijen i pokažemo, kako je knjižica, u kojoj je ta „teorija“ razvijena, u vrijeme najvećeg fervora protiv modernizma, ipak zadobila ne samo 2struki imprimatur, nego i od naših inače iskreno katoličkih listova, tako toplo preporučena bila, kao rijetko koja prava katolička knjiga. Valja da je to ipak s jedne strane remek-djelo, pa bismo možda njegovu autoru krivo učinili, kad ne bismo topogledni plod njegova „oduljeg učenja i intezivnog razmišljanja“⁵⁵ na vidjelo iznijeli. (Nastavit će se).

⁵³ Isp. gore br. 1. str. 46. i 47. n. 10.

⁵⁴ Ib. str. 25.

⁵⁵ Ib. predgovor.

